

הזנת יונקים בתקופת הקולוסטרום

E. Freese*

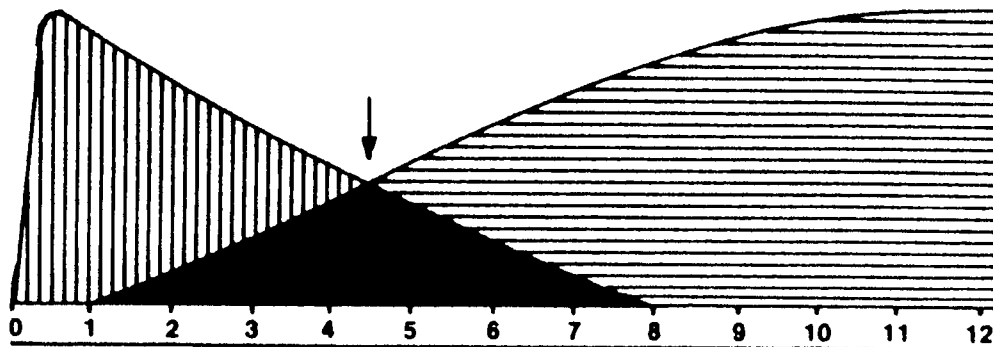
תירגום תמציתי, מרדכי מלען

לפי כך, במשך שלוש השעות הראשונות לחייו על העגל לקבל את מירב הקולוסטרום שהוא רוצה ומסוגל לשתות – לפחות ליטר שלם. במשך תשע השעות לאחר מכן יש לתת 1.5–2.0 ליטר קולוסטרום במספר ארוחות. אפשר לומר, שכמות החלב בליטרים ליום צריכה להיות זהה לגיל העגל בימים. לפי כלל זה, העגל יקבל בסוף השבוע הראשון לחייו כ-6 עד 7 ליטרים ביממה. על מנת להגדיל את קליטת הקולוסטרום אפשר להגישו פעמיים או שלוש פעמים ביממה בדלי מצוייד בפטמה לצורך שתיה חופשית. החלב הזה, שיש לו אותו החום כמו לגוף הפרה, מתקרר בהמשך ומגיע לחומה של הרפת, הסביבה מבלי שדבר זה יגרום לקשיי עיכול. עובדה זו מוסברת בכך, שהקולוסטרום אינו נקרש, בניגוד לחלב רגיל. ככל שהעגל ישתה את הקולוסטרום בכמויות קטנות ופעמים מספר במשך היממה, כן נמנעים קשיי עיכול. באופן זה

ימיו הראשונים של העגל תמיד גורליים, יתירה מזו, אפילו לשעות הראשונות חשיבות מיוחדת ובהן תלוי במידה רבה סיכויי של העגל להישרד ולגדול בריא וחזק. תנאי ראשון לכך – אספקת הקולוסטרום בכמות, באיכות ובאופן התורמים לבריאות העגל. יען כי ממילא אין אפשרות לשלוח הקולוסטרום למחלבה, אין שום סיבה שלא ישמש את היונק הרך ככל האפשר בשבוע הראשון לחייו. כידוע, הקולוסטרום יותר עשיר מחלב רגיל ביסודות מזינים ולכן הוא יותר יעיל. אך בעיקר, הקולוסטרום מכיל כמות גדולה של חומרים המגינים בפני מחלות. אולם, ריכוז חומרים אלה, האימונו-גלובולינים, גבוה במיוחד מיד אחרי ההמלטה וכבר אחרי 12 שעות קטן ריכוזם עד כדי המחצית. בנוסף לכך, דפנות המעיין של היונק מאפשרים לחומרי המגן האמורים לחדור אל זרם הדם רק שעות מספר אחרי ההמלטה.

– הגנה בפני הידבקות באמצעות האימונו-גלובולינים, הקולוסטרום.

– מערכת הגנה עצמית בפני הידבקות.

res – הגיל בשבועות

ציור 1. בגיל 4 עד 5 שבועות עוברים היונקים תקופה, בהם הם חשופים להידבקות של חידקים.

E. Freese, La Tachetée Rouge du Simmental 3/1988*

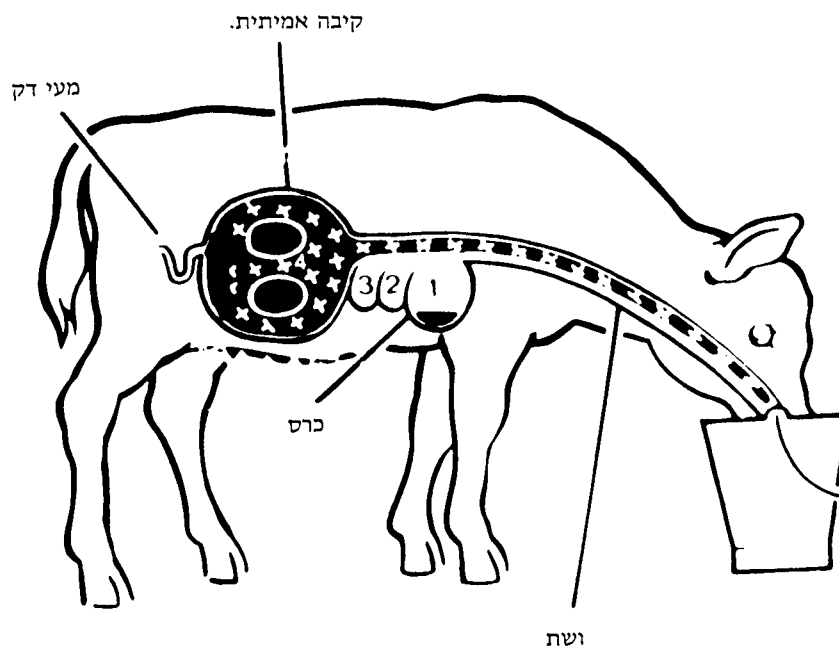
ההגנה העצמי שלו (ציור 1). פיתוח מנגנון ההגנה העצמי מתחיל בגיל שבוע ומגיע לרמתו הסופית אחרי עשרה שבועות. לפי כך, ישנה תקופה הנמשכת כשבוע/שבועיים, בהם העגל חשוף לכל מיני מחלות בלא שתהיה לו הגנה טבעית מספקת. לרוע המזל, בתקופה זו גם נוהגים לשנות לו את ההזנה, דבר שכשלעצמו גורם אֶכָף נוסף לעגל. לכן, לשיטת ההזנה בשלב זה נודעת חשיבות מכרעת לגבי בריאותו והתפתחותו של העגל.

מה לא לעשות!?

לכל טעות באופן ההזנה של העגל יש קודם כל השפעה על מערכת העיכול. לעתים קרובות זה מביא עד כדי תמותת העגל, כאשר הדבקה של חידקי קולי וסלמונלה מכדיעה את העגל שנחלש עקב קשיי עיכול, שלשולים וכדומה.

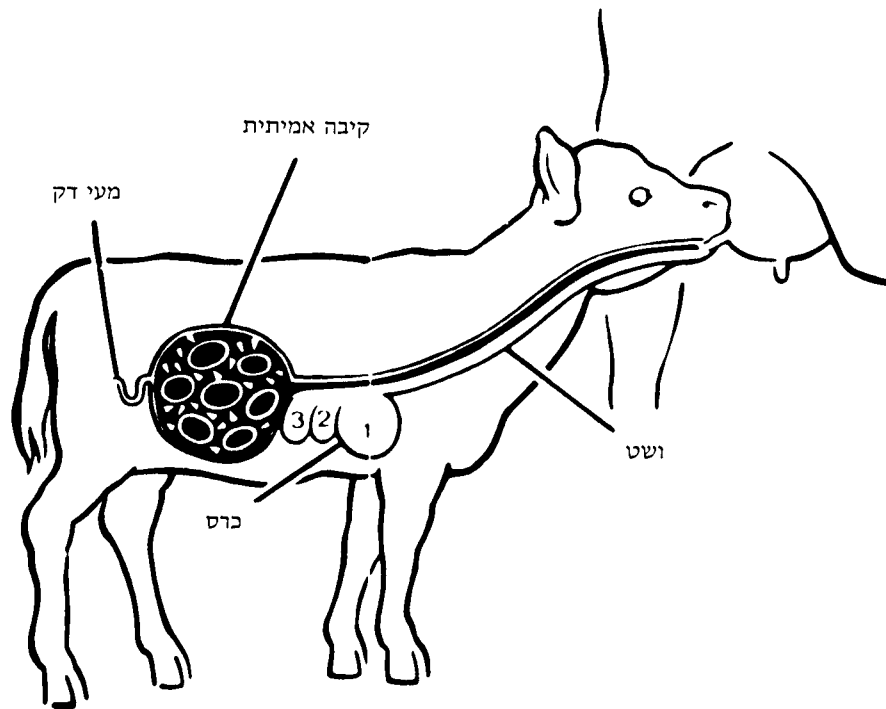
אין העמסתי יותר על הקיבה וחמיצותה נשאת חלשה, דבר שמשפיע לטובה על העיכול ומונע שלשולים. באותו זמן יש להבטיח, שחום החלב/הקולוסטרום לא ירד מתחת ל- 15°C , אחרת העגל לא ירצה לשתות דיו.

אם יש צורך, אפשר לשמור את עודפי הקולוסטרום על ידי הקפאה ב- -29°C . אולם, במקרה זה יש להקפיד את הקולוסטרום של החליבה הראשונה של הפרות הזקנות, אשר בו ריכוז חומרי ההמגן הנ"ל גדול ביותר. לצורך ההפשרה יש להשתמש באמבט מים חמים בטמפרטורה של 40°C לכל היותר, פן ייהרסו החלבונים המעניקים חיסון בפני מחלות, הם הם גופי ההגנה (anticorpi). אמנם, אלה מספקים הגנה וחוסן לעגל הרך, אך הם הולכים ונעלמים מן הקולוסטרום תוך כשמונה שבועות. אם כן, זה השלב הקריטי, כי העגל טרם פיתח את מנגנון

ציור 2. כאשר העגל שותה רק פעמיים ביום הוא מתרגל לשתות מהר מדי ובכמות גדולה מדי.

מעט חלב מגיע לכרס וגורם לתסיסה בלתי רצויה ולהתנפחות. מתחילים להיווצר גושים של חלב קרוש בכרס שיחד עמם עלול לעבור מזון גם סיבי לקיבה האמיתית עוד בטרם נעכל ולגרום שם לשורה שלמה של חוליים.

ציור 3. מראה על יניקות מספר בתכיפות נוחה לעגל. החלב נקדש למספר גדול של גושים קטנים המהווים שטח פנים גודל יותר לפעולות מיצי הקיבה ושום חלב אינו מגיע אל הכרס, אשר טרם התפתחה.

מאשר ליטר או ליטר ומחצה בפעם אחת. החלב אשר מעבר לנפח האמור יעבור למעי הדק בלא שנקדש, או שיחזור לכרס (המסס) ובעקבות זה באים שלשולים והתנפחויות הכרס, תוצאת התסיסה הגרועה. שגיאות נוספות בהזנת היונקים נובעות מאופן ההכנה של תחליפי החלב. אם אבקת החלב עורבלה במידה בלתי מספקת נוצרים גושים, ואם העירבול חזק מדי נפגמת אחידות המשקה (ההומוגניות שלו). אחרי העירבול, טמפרטורה נמוכה או גבוהה מדי עשויה לגרום הן שינויים במבנה החלבון הן חלוקה בלתי שווה של החלק השומני. התוצאה מהכנה לא מושלמת תתבטא תמיד בבעיות עיכול. גם ריכוז גבוה מדי של אבקת (תחליף) חלב במים עלולה להיות מסוכנת לעגל, בעיקר

שתי תקלות הן תכופות למדי: כמות גדולה מדי לשתייה וטמפרטורה לא מתאימה. בהמשך לבדיקות ותצפיות שנערכו בזמנו נוכחו לדעת, שבטמפרטורה של 35°C החלב נקדש בקיבה תוך חמש דקות, ב- 30°C בשמונה דקות, ב- 20°C תוך 34 דקות ובי- 15°C רק לאחר שש שעות! בהנחה שהחלב נשאר בקיבה זמן מועט בלבד, הלוא חלב קר מדי (למשל של 20°C בלבד) יעבור למעי בטרם נקדש. כתוצאה מכך נגרמים השלשולים, אשר לעתים קרובות מסתיימים בתמותה. כ-70% של כל השלשולים מקורם בטמפרטורה בלתי מתאימה של החלב המוגש לעגל.

מנות גדולות מדי של חלב אף הן גורמות נזק לעגל משום שקיבתו אינה מסוגלת לקלוט יותר

כמורכב, ה"לגימות" הקטנות מעניקות למיצי העיכול שטח פנים יותר גדול לפעילותן (ציור 3). בשנים האחרונות גבר השימוש במכונות להגמעה, על צורותיהן השונות. באופן כללי מאד אפשר לסכם, שככל שקיימים גורמי מחלה ביו העגלים/ות כן קיימת סכנה שהם יעברו מפרט לפרט על ידי השימוש באותה פטמה. כמו כן, חשוב להקפיד על הריכוז המומלץ של תחליף החלב במים, על הטמפרטורה הנכונה ועל הכמות שכל עגלה שותה – ומעל לכל, יש להקפיד על הנקיון של הפטמות עצמן. שאריות החלב הנשארות אחר היניקה מהוות קרקע פוריה ביותר להתפתחות וריבוי חידקים "אורחים בלתי רצויים". מכל מקום, ובעדרים גדולים במיוחד, השימוש במכונות מיוקת נותן פתרון יעיל וטוב לבעיית ההגמעה של מספר יונקים גדול כל עוד שומרים על התברואה ועל הפעלה נכונה של המכשירים הקוצבים, המערבלים והחימום. ועוד, השימוש במינקת מאפשר להגמיע בחלב (תחליף) חמוץ בצורה יעילה.

לסיכום, הרי שוב עיקר השגיאות כפי שאובחנו לעתים קרובות:

- טמפרטורה נמוכה מדי של החלב (תחליף);
 - כמויות גדולות מדי בהגמעה;
 - הכנה בלתי נכונה של החלב (התחליף יוכן על פי הוראות היצרן!);
 - שתיה מהירה מדי מן הדלי;
 - ציוד הגמעה ברמת תברואה ירודה.
- בנוסף לכך, כל שינוי פתאומי בהזנת היונקים, ארוחות בזמנים ובכמויות בלתי קבועים וכן השימוש בחלב מקולקל – כל אלה מהווים סכנה בריאותית ליונקים.

כאשר אין מספיק מיישיתיה לרשותו. במקרים כאלה אפשר להבחין באבדן תיאבון, התנפחות הכרס ובפיגור בהתפתחות. בהקשר זה כבר צויין, שבהיעדר מים במידה מספקת נוצר עודף של נתרן.

מעבר לכל אלה, העגל חשוף לסכנות הנובעות משיטות הגמעה שונות, או אף משמירה לקויה על כללי התברואה. בטבע נמצא העגל עם אמו; כדי לינוק ממנה שלושה ליטרים של חלב הוא זקוק ל-12 עד 15 דקות ול-1200 עד 1500 מציצות.

כאשר מגמיעים את העגל בדלי, הוא "מסתדר" עם 3-5 דקות ו-70-80 מציצות בלבד. להיטות העגל לינוק הינה הַחֹר (רפלקס) טבוע בו, אשר לא בא על סיפוקו במספר מציצות כה מוגבל, אף אם כמות החלב ששתה היתה מספקת בהחלט. כולנו מכירים את התופעה של עגלים/ות היונקים זה את זה מיד אחרי גמיעת החלב מן הדלי. יניקה הדדית זו מאפשרת הצטברות שערות בקיבה, אשר במקרים מסויימים יוצרות כדורים הגורמים לסתימת הקיבה ולהפסדים חמורים.

כאשר העגלים/ות שותים מהר מדי מן הדלי קורה לעתים קרובות, שחלק מן החלב מגיע ישירות מן הוושט אל הכרס, במקום להגיע אל הקיבה האמיתית (ציור 2). כאן מתחיל תהליך של הירקבות ושוב נגרמים קשיי עיכול. אפילו קורה, שהשתיה המהירה מדי גורמת לחלב להיכנס דרך האף אל הריאות. כאשר העגל יונק מן העטין באופן טבעי, אפשר להבחין בהיווצרות כדוריות קטנות של חלב נקדש בקיבתו, כפי שהן באו לאחר גמיעות/יניקות קטנות ותכופות, ולא מוצאים חלב עודף בכרס.